

CALICES ARTE ET PRETIO EXQUISITOS: LITURGICKÉ STŘÍBRO KOSTELA JMÉNA JEŽÍŠ V TELČI Z POHLEDU KOSTELNÍCH INVENTÁŘŮ A ÚČTŮ

ANNA HAMRLOVÁ

Calices arte et pretio exquisitos: Liturgical silver in the Church of the Holy Name of Jesus in Telč from the perspective of church inventories and accounts

The silver liturgical instruments in the Church of the Holy Name of Jesus in Telč provide evidence of the costly equipment of the local Jesuits. A comprehensive study showed the interconnection of the earliest objects with Františka Slavatová, founder of the local college. Comprised of a chalice (G.W. Fesenmayer), ciborium, and cruets with a tray, the set of the Augsburg provenance reflects the generosity of the founder and her contacts with the imperial court in Vienna. Furthermore, the set is completed with a pax (J. Fischer), monstrance (D. Saler), and chalice of F. Svoboda SJ (W. Rossmayer). Chalices by F. I. Schönfeld and F. II. Unverdoben are objects that have not yet been identified.

Key words: Church of the Holy Name of Jesus, Telč, baroque goldsmithery, Augsburg goldsmithery, 17th–18th century, Františka Slavatová

Stříbrné liturgické náčiní kostela Jména Ježíš v Telči je dokladem nákladného vybavení zdejších jezuitů. Komplexní studium prokázalo propojení nejstaršího jádra dochovaných předmětů s fundátorkou zdejší koleje Františkou Slavatovou. Soubor augšpurské proveniencie obsahující kalich (G. W. Fesenmayer), ciborium a mešní konvičky s tácem, poukazuje na štedrost zakladatelky i její kontakt s císařským dvorem ve Vídni. Skupinu doplňuje pacifikál (J. Fischer), monstrance (D. Saler) a kalich F. Svobody S. J. (W. Rossmayer). K neobjasněným předmětům patří kalichy od F. I. Schönfelda a F. II. Unverdoben.

Klíčová slova: kostel Jména Ježíš, Telč, barokní zlatnictví, augšpurské zlatnictví, 17.–18. století, Františka Slavatová

Vybavení kostela Jména Ježíš v Telči (obr. 1) procházelo od jeho založení postupnou obměnou, naštěstí ne všechny historické předměty byly nahrazeny novějšími a i v současné době se můžeme těšit jejich přítomností. Liturgické náčiní pro nás představuje jak spojení s minulostí, tak i doklad umělecké úrovně, vkusu či finančního zabezpečení. Článek se pokusí nastínit nejen vývoj vybavení hlavního řádového jezuitského kostela Jména Ježíš v Telči prostřednictvím kostelních inventářů a účtů, ale také prospěšnost těchto záznamů při hledání konkrétních předmětů v současnosti či v případě jejich zpětného ověřování.¹⁾ Kvalita nejstarších zlatnických prací pak částečně ilustruje období založení jezuitské koleje a domu třetí probace krátce po polovině 17. století, jež iniciovala hraběnka Františka Slavatová roz. z Meggau,²⁾ vdova po Jáchymu Oldřichu

Obr. 1: Telč (okres Jihlava), kostel Jména Ježíš – pohled do interiéru (všechny snímky fotoarchiv NPÚ ÚOP Telč, není-li uvedeno jinak, foto O. Petyniak, 2017).

Slavatovi z Chlumu a Košumberka a majitelka telčského panství. Po smrti manžela oddala svůj život zbožnosti a dobročinnosti, rozhodla se proto i pro založení koleje

1) Průzkum chrámového stříbra probíhal během roku 2017 společně s průzkumem mobiliáře kostela Jména Ježíš v Telči.

2) Více o Františce Slavatové (1. ledna 1609 – 22. září 1676) viz S. Řeřichová, Franziska von Meggau, verheiratete Slawata (1610–1676).

Ein Beitrag zur Adelsgeschichte Böhmens und Österreichs im 17. Jahrhundert, in: Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs 18, 1996, s. 361–383; J. Bílý, Františka Slavatovna, Teologické texty V, 1994, s. 179–180; A. Hrudíčka, Františka Slavatová

řádu Tovaryšstva Ježíšova, který obdivovala. Jezuitská kolej navíc vznikla již roku 1594 v sousedním Jindřichově Hradci na popud Jáchymových prarodičů, Adama II. z Hradce a zbožné Kateřiny z Montfortu. Františka nadále udržovala kontakt s významnými představiteli své doby a svěřena jí byla i výchova budoucího císaře Leopolda I. Kontakt s vídeňským dvorem pak patrně ovlivnil výtvarnou kvalitu a výběr nejstaršího liturgického náčiní pocházejícího z významných zlatnických dílen.

Dochované inventáře kostela Jména Ježíš, zaměřující se především na liturgické předměty, nás velmi dobře spravují o tom, jak se zdejší vybavení obměňovalo. Mobilář v podobě oltářů, oltářních obrazů, zpovědnic či kazatelny, je naproti tomu zachycen především v kostelních účtech pocházejících v našem případě až z 18. století. Drobnější liturgické náčiní je zde rovněž uváděno, jeho bližší specifikace je ovšem vzhledem k relativně značnému množství někdejších předmětů poměrně obtížná. Článek se zaměřuje pouze na zlatnické předměty uvedené v dočtených inventářích, neboť řada těchto zápisků zachycuje vybavení nacházející se v chrámu od roku 1804 až po druhou světovou válku. Částečně tak umožňují ztotožnění uvedených předmětů s věcmi, které se dochovaly. Taktéž dovolují sledovat míru obměn, zatímco některé z nich byly již v 19. století vyměněny za nové, jiné zůstaly a přečkaly i nelehké období církevních rekvizic. Inventáře jsou uloženy v Diecézním archivu Biskupství brněnského se sídlem v Rajhradě u Brna. Ve většině případů se jedná o inventarizační soupisy, někdy jsou však údaje uvedeny i jinde, jako ve zdejší Farní kronice, *Haus Protokoll bey der Phare Teltsch I.* Částečně nás o někdejším vybavení informují i kostelní účty, nicméně tyto zmínky se objevují o poznání méně často a zápisky jsou spojeny zejména s jejich opravami. Většina těchto záznamů navíc nedisponuje bližším popisem a jejich identifikace je tak komplikována.

Některé z dochovaných předmětů pocházejí již z doby fundace jezuitské koleje v Telči, ještě před stavbou samotného řádového kostela. Práce započaly nejspíše již k roku 1662 a o celých pět let později byl chrám slavnostně vysvěcen olomouckým arcibiskupem Karlem z Lichtenštejna.³⁾ Dle výročních zpráv byla svatyně již před vysvěcením v roce 1665 plně vybavena liturgickým náčiním a textiliemi, toto zařízení zaštilovala zakladatelka hraběnka Františka Slavatová: „*Tu je chrám elegantně postavený,*

zvenku i uvnitř již zářící, vybavený vším posvátným, kalichy i rouchy; (...).“⁴⁾ O slavnostech měly být stěny pokryvány vzácnými textiliemi,⁵⁾ o nichž se však prameny ani inventáře nezmiňují. Hraběnčina horlivost je v souvislosti s výzdobou uváděna rovněž v *Litterae annuae*, výročních zprávách telčské koleje, kdy roku 1664 darovala umělecky ztvárněné kalichy spolu s vely a ornáty pro kněze v různých liturgických barvách.⁶⁾ Rovněž dary z následujících let příkladně dokládají nákladnost až okázalost darovaného vybavení spolu s nevyslovenou námahou a péčí, kterou hraběnka na výzdobu vynakládala.⁷⁾ V ojedinělých případech známe z písemných pramenů předměty v inventářích neuváděné, jakou je např. schránka na nošení svátosti nemocným.⁸⁾ Ztotožnění konkrétních předmětů s položkami soupisu ztěžují obligátní přesuny, tolik vlastní movitým památkám. K objednávkám donátorky lze patrně vztáhnout i některé z dochovaných liturgických rouch. Hraběnka jich údajně darovala na padesát exemplářů, z toho patnáct patřilo k ornátům z nečistšího a nejemnějšího stříbrného plátna, dva ze zlatého, další byly z vytlačovaného a šamlatového⁹⁾ hedvábí či aksamitu, dozdobené zlatými a stříbrnými obrubami.¹⁰⁾ Uvedené údaje částečně potvrzují zápisy z knihy účtů, kde je zaznamenáno dvanáct těchto přírůstků ve druhé polovině 17. století.¹¹⁾ Velmi často byla nová roucha pořizována i v průběhu 18. století, opakovaně se pak dozvídáme o nákupu zlatých či stříbrných krajek a trásní.

KOSTELNÍ ÚČTY

Z období před dochovanými inventáři o liturgických předmětech informují účty telčské koleje (obr. 2) z let 1653–1697, dnes uložené v Moravském zemském archivu

4) NK, sign. XXIII C105/7, fol. 105v, P. Zahradník – P. Vlček, o. c. v pozn. 3, s. 4. Ve stejném roce 1665 je uvedena totožná zmínka i v *Litterae annuae* (Österreichische Nationalbibliothek (dále jen ÖNB), *Litterae annuae domus Telczensis Societatis Iesu a. 1656–1751*, sign. 13558* Han, fol. 49r). „*Hotovo již stanulo to, co jsme započali před dvěma lety. Krásný chrám již stojí v plné kráse vybaven kalichy i rouchy.*“ Za překlad a výňatek z *Litterae annuae* děkuji Michaelae Ramešové a Štěpánu Valeckému.

5) S. Zapletal, Františka Slavatová 9. Kostel Jména Ježíš v Telči, in: Farní věstník, úřední měsíčník pro duchovní správu v Telči V, č. 5, 1923, s. 19.

6) „*Eodem diuini honoris, rerumque sacrarum zelo accensa nouos iam calices arte et pretio exquisitos suo aere co mit, vela calicibus, frontalia artis, uestes sacras ornandis ad aram sacerdotibus per distinctos de more Ecclesiae colores fieri fecit, (...).*“ (*Litterae annuae*, o. c. v pozn. 4, fol. 45v a 46r).

7) K roku 1673 je v *Litterae annuae* uveden popis darů zakladatelky spolu s popisem svícnu: „*Nejjasnější Zakladatelka prospěla kostelu Nejsvětějšího Jména Ježíš a rozhojnila vybavení pro svaté obřady. Darovala dvě tuniky s vyšitými květy, a další tři prošívané zlatem (...). Na oltář pořídila čtyři hedvábná véla, dvě sošky z panenského vosku, ošatila šest efébů zelenou látkou, kteří o význačnějších svátcích nesou louče, a konečně věnovala také (...) dva stříbrné svícny ve tvaru mužů nesoucích štít, které byly bohatě zlacené a jistě dosahují ceny 180 rýnských. Stědrost své matky následoval také hrabě Jáchym Slavata, (...). Takto byl náš chrám, pokud bychom zohlednili všechny další dary, obohacen o cenu 1600 rýnských.*“ (překlad M. Ramešová – Š. Valecký).

8) *Litterae annuae*, o. c. v pozn. 4, fol. 7v; M. Ramešová – Š. Valecký, Založení domu třetí probace v Telči, in: M. Drdácý ed., *Proměny telčských domů*, Telč 2013, s. 353–359, cit. s. 56.

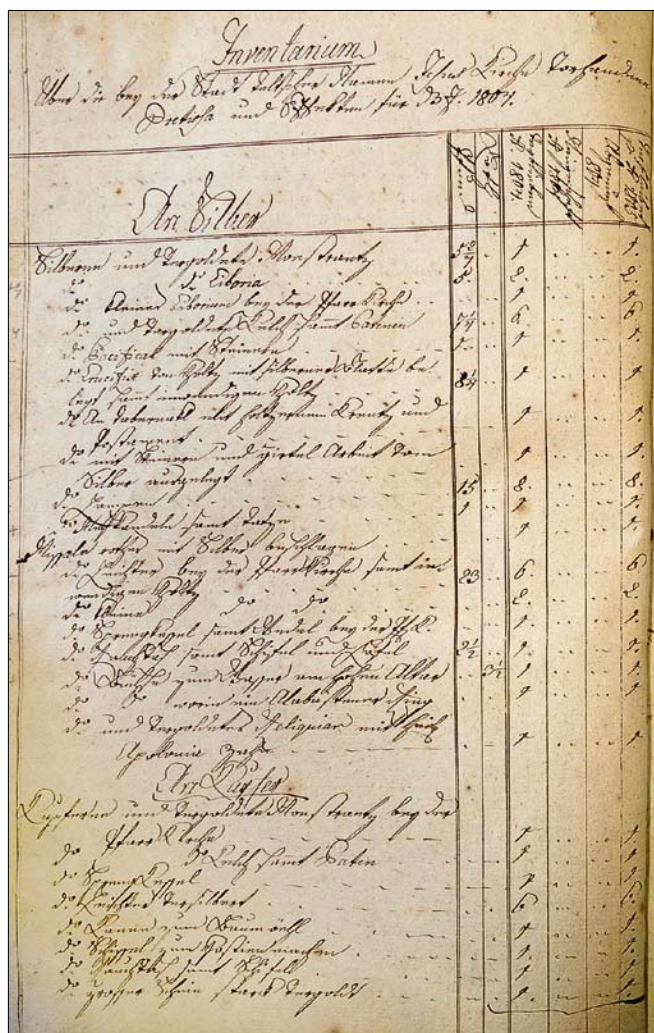
9) Šamlat – tkanina z velbloudí srsti či její napodobenina z vlny.

10) *Litterae annuae*, o. c. v pozn. 4, fol. 7v; M. Ramešová – Š. Valecký, o. c. v pozn. 8, s. 356.

11) Moravský zemský archiv, fond E 30 Jezuité Telč, sign. 24/1, 1653–1697 Účty telečské koleje, fol. 7v.

a doba její. Brno 1902; J. E. Kypta, Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti, čili: Život Františky hraběnky Slavatové, rozené hraběnky z Meggau, vdovy a paní na Jindřichově Hradci a Telči: obsahující množství výborných naučení a rozjímání a modliteb. Jindřichův Hradec 1862 (výběr a český překlad B. Christelia, 1694), B. Christelius, Praecellens Viduarum Speculum, Fürtrefflicher Wittib-Spiegel; Oder Löblicher Lebens Wandel Ihro Excellenz der... Franciscæ, Gräfin Slavatin. Brünn 1694.

3) O stavební historii kostela nás informuje: P. Zahradník – P. Vlček, Telč, čp. 2/1, 3/1 býv. jezuitská kolej a dům třetí probace s gymnasiem, kostel Jména Ježíš. Stavebně historický průzkum. Praha 2000. V současné době probíhá doplňující SHP v rámci projektu NAKI II „Telč a jezuité, řád a jeho mecenáši“ (Ing. Mgr. Ondřej Hnilica, Ph.D.). Další informace obsahuje řada sekundární literatury, např. A. Hrudíčka, o. c. v pozn. 2; A. Vošahlík – K. Kibic – J. Wagner – J. Svatoň – V. Novotný – J. Hobzek, Paměť měst. Městské památkové rezervace v českých zemích. Praha 1981; B. Pavlů, Kostel Jména Ježíš, Telč 1997; R. Šimůnek a kol., Historický atlas měst České republiky, sv. 10: Telč. Praha 2001; J. Jabulka a kol., Telč: paměť domů. Telč 2008; J. Kroupa ed., Telč. Historické centrum. Praha 2013.

Obr. 4: Nejstarší inventář kostela Jména Ježíš z r. 1804, součást Farní kroniky uložené v Diecézním archivu v Rajhradě (foto A. Hamrlová, 2017).

muzikantského kůru či kazatelny. Druhý sloupec titulovaný *Stifter* uvádí zakladatelku hraběnku Františku Slavatovou a zdůrazňuje její zakládající akt zdejší jezuitské koleje v roce 1654. Třetí připomíná živelnou událost k prvnímu dubnu 1797, kdy po úderu blesku „hromová rána“ mimo jiné poničila lampy hlavního oltáře.¹⁶⁾ V poměrně krátkém časovém odstupu od vzniku děl se tak dozvídáme zajímavé informace vztahující se k mobiliáři.¹⁷⁾

Teprve po tomto úvodu vyhodnocujícím kostel Jména Ježíš z hlediska historického, architektonického, autorského a chrámového vybavení, je přistoupeno k samotnému inventáři zahrnujícím zejména liturgické náčiní. Strukturu textu v následujících letech přebírají další pisatelé. Oproti pozdějším, téměř identickým záznamům, je tento soupis nejobsáhlejší. Vzhledem k sepsání pouhých třicet let po zrušení jezuitského řádu lze předpokládat, že většina z uvedených předmětů byla ještě z období působení Tovaryšstva Ježíšova v Telči. Inventář udává představu

o tom, jaké liturgické předměty měli *patres* k dispozici. Díky hodnotám váhy v librách¹⁸⁾ připísané u většiny položek je možné odvodit i jejich případnou velikost.¹⁹⁾ Soupis je o to cennější, že pouhých šest let po jeho sepsání došlo k odebrání 25 liber stříbra na státní potřeby v podobě rekvizice,²⁰⁾ řada předmětů ze vzácného kovu tak byla určena k zániku.²¹⁾ Spolu s nimi byly rekvírovány i rakve v kryptě bývalého řádového kostela nevratně ztracené roztavením. Jako náhrada měly údajně věřícím a farnosti posloužit oltáře sv. Šebestiána a Jana Nepomuckého.²²⁾

Nejobsáhlejší a z pohledu této studie nejzajímavější skupinu uvedeného inventáře reprezentuje kategorie stříbro.²³⁾ Počty předmětů v dalších letech značně ubývají, přesto tato skupina jako nejcennější stále zůstává na prvním místě. Uváděna je zde stříbrná pozlacená monstrance (5 2/4 lb) a dvě rovněž pozlacená ciboria (5 lb). Evidováno je malé ciborium druhotně umístěné ve farním kostele, šest pozlacených kalichů s patenou (7 1/4 lb), pacifikál s drahými kameny (1 lb), dřevěný kříž pokrytý stříbrem a s „neporušeným“ dřevem (8 1/4 lb),²⁴⁾ kříž na tabernáklu s dřevěným křížem a podstavcem a kříž navržený z kamenů a stříbrných pásků. Následují předměty potřebné v liturgickém provozu – osm lamp (15 lb), červený misál se stříbrným zdobením, šest svícňů ve farním kostele uvnitř dřevěných (25 lb), dva malé svícny, kropenka s kropáčem, kadidelnice s ložkou a lžičkou (2 1/2 lb), nádoba na vodu na hlavní oltář (3 1/2 loth)²⁵⁾ a nádoba s alabastrovým prstencem. K nejvzácnějším položkám vzhledem ke své sakrální

18) Váha je uvedena v librách, hodnota vídeňské libry odpovídá váze 0,56 kg, lehčí česká libra 0,514 kg.

19) Haus Protokoll bey der Pharre Teltsch I, o. c. v pozn. 16, nefoliováno.

20) V letech 1806–1807 a 1809–1810 rakouský císař nařídil odevzdat veškeré zlato a stříbro kvůli špatné ekonomické situaci monarchie vzniklé válkou s Francouzským císařstvem. Státní finance byly v důsledku těchto válek oslabovány již od konce 18. století. Opětovné vyhlášení války s Francouzským císařstvem roku 1809 se státní finance dostaly až do kritické situace, kdy byl vydán patent z 19. prosince 1809 císaře Františka I. o odevzdání všech stříbrných předmětů k vykoupení odchodu francouzských vojsk. Přes zabavení soukromého stříbra a církve však neutuchající finanční situace i nadále pokračovala a vyvrcholila až vyhlášením státního bankrotu roku 1811. Pokud si majitel přesto chtěl některé věci ponechat, byl nucen je vyplatit odhadní cenou. I tyto předměty však musely být zapsány do inventářů vedených stříbrníky (J. Hráský, Značkování výrobků z drahých kovů, in: Pražský sborník historický VIII, Praha 1973, s. 29–41; K. Täubel, Vývoj českého puncovníctví, Praha 2001, s. 37–38). Do roku 1824 nad puncováním drahých kovů dohlížely cechy, poté výhradně stát (M. Mahler, Oceňování výrobků z drahých kovů, Praha 1999, s. 108). Více o ekonomické situaci počátku 19. století viz např. M. Hlavačka – J. Kaše – J. P. Kučera – D. Tinková, Velké dějiny země Koruny české XI.b. 1792–1860, Praha 2013, s. 14–19. Dále např. L. Uřešová, Zlatnictví, in: V. Vlnas ed., Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století, Praha 2001, s. 210.

21) A. Hruďička, Kostel Matky Boží a jiné církevní památky města Telče na oslavu 800letého jubilea založení kostela Matky Boží i města Telče, Telč 1899, s. 59.

22) S. Zapletal, Františka Slavatová 8. Kostel Jména Ježíš v Telči, in: Farní věstník, úřední měsíčník pro duchovní správu v Telči V, č. 4, 1923, s. 15; J. Beringer – J. Janoušek, Město a panství Telč, in: J. Kypta – J. Beringer – J. Janoušek – J. Rampula, Dějiny Telče v díle místních historiků, Semily 2004, s. II-1 – II-115, cit. s. 105.

23) Srov. A. Grossová, Barokní liturgické stříbro bývalé jezuitské koleje v Brně, dochované v diecézní katedrále na Petrově a poutním mariánském kostele v Brně-Tuřanech, Zprávy památkové péče 76, Příloha, 2016, s. 61–67.

24) „Crucifix von Holtz mit silberner Blatte belegt sammt imoendigen Holtz.“

25) Loth neboli lot je přibližně 16,06 g či 1/32 libry.

16) „Dier war das Jesuiten Collegium teriae probationis. Im Jahre 1797 den 1. April hat der donner Schlag alle Fenstern, dann die Kanzel und von ausen das Mauer Gezienneszer Schmettert und beyhm hohen Altar die Lampen Ketteln zerrissen.“ (DA Biskupství brněnského, fond Farní a děkanský úřad Telč, karton 24, inv. č. 24, Úřední a účetní knihy, Farní kronika, Haus Protokoll bey der Pharre Teltsch I, nefoliováno).

17) Další mobiliář chrámu Jména Ježíš v Telči bude rozpracován v připravované samostatné studii.

hodnotě patřil pozlacený relikviář se zubem sv. Apolonie uvedený na posledním místě.²⁶⁾

Inventář z roku 1804 je na svém konci doplněn pozdější poznámkou o puncování stříbra dne 19. února 1807. Úkon byl uveden u sedmi stříbrných lamp, dvou kalichů, třech patén, kadidelnice, pacifikálu, a stříbrných zvonků z kostela Matky Boží. Dále je v kronice uveden ke kostelu Jména Ježíš až přehled o kostelním hospodaření.²⁷⁾ Některé z těchto položek však nepřestály rekvizici o pár let později. Na záznamech lze dobře pozorovat znatelné změny, které rekvizice znamenaly pro honosné liturgické stříbro, na vyplacení Napoleonova francouzského vojska ze země padla značná část někdejších donátorčiných darů. Tyto předměty přitom představovaly natolik hodnotné umělecké práce, že již nikdy nebyly a ani nemohly být v původním rozsahu obnoveny. Na mladších inventářích si lze povšimnout pořizování nových předmětů z různých materiálů, avšak vždy již z méně cenných kovů. Spolu s rekvizicemi tak odešla i část nejluxusnější skupiny předmětů, kterou vybavení původního řádového kostela mohlo kdy nabídnout. Dle dochovaných exemplářů lze usuzovat na předměty svou kvalitou dobově srovnatelné s díly významných českých klášterních kostelů, jako byli strahovští premonstráti²⁸⁾ či jezuité v Brně, nikoliv však svým počtem.

Druhý nejstarší dochovaný inventář představuje Rechnungsbuch für die Namen Jesu Kirche²⁹⁾ zachycující období let 1814–1816. Pozlacená monstrance je jedním z mála předmětů, které v evidenci setrvávají. Oproti inventáři roku 1804 je zde uvedeno jen jedno pozlacené ciborium a pouhé dva kalichy s paténou. Z křížů je zmiňován již pouze jeden, a to s kameny a stříbrnými pásy,³⁰⁾ jehož popis odpovídá dochovanému pacifikálu. Dále je opět uváděna nádoba s alabastrovým prstencem a malý relikviář se zubem sv. Apolonie. O rok později již nádoba s alabastrovou výzdobou chybí, týž kříž je popsán jako stříbrný z ebenového dřeva a posázený kameny. Monstrance je nadále v inventáři pravidelně zmiňována stejně jako ciborium.³¹⁾ Kalichy s paténami evidujeme až k přelomu století, posléze jsou uváděny pouze kalichy,³²⁾ patény však patrně byly nadále součástí kostelního vybavení. Kříž s kameny bývá někdy blíže specifikován svým umístěním na hlavním oltáři či tabernáklu.³³⁾ Oba nejstarší inventáře tak zachycují klíčový zlom v podobě církevních rekvizic (1806–1807, 1809–1810), kdy byla podstatná část cenných předmětů

z drahých kovů odebrána pro státní účely. Od roku 1865 do r. 1912 je navíc nově zmiňována pozlacená schránka na olej pro nemocné.³⁴⁾ V poslední řadě byla součástí vybavení v této době rovněž dříve neuváděná patěna pro nemocné,³⁵⁾ patrně jeden z přírůstků liturgických předmětů pořízených v průběhu 19. století. Obdobná situace zůstává i v roce 1944, kdy z kdysi poměrně bohaté skupiny stříbrných předmětů zbylo již pouze torzo o šesti kusech.³⁶⁾

Některé ze stříbrných předmětů jsou zmiňovány v literatuře, vesměs však bez bližšího popisu.³⁷⁾ Ostatní inventáře již obsáhly úvod ve většině případů neuvádějí, rovněž ostatní vybavení je zmiňováno jen výjimečně a týká se spíše novodobých přírůstků. Další inventář s obsáhlejším úvodem o vybavení chrámu představuje až „*Farer Telč. Inventář*“ sepsaný nově nastoupivším Otakarem Jindrou roku 1944 v někdejší Protektorátu Čechy a Morava.³⁸⁾

STŘÍBRNÉ LITURGICKÉ PŘEDMĚTY

Stříbro v nejstarším inventáři představuje velmi početnou skupinu, z níž se dochovalo jen několik kusů. Dle kostelních účtů je možné některé, ač nedochované, předměty datovat. Kupříkladu nádoba na vodu na hlavní oltář byla pořízena roku 1731 (4 zl 22 kr).³⁹⁾ Misál zdobený stříbrným kováním patrně pocházel z roku 1737, kdy byly takové knihy pořízeny dvě (38 zl). Téhož roku byly pro dva misály vyhotoveny futrály (30 kr), které mohly být určeny právě pro tyto cenné knižní exempláře. Další zmínka pochází z roku 1768, kdy došlo k opravě jednoho misálu (7 zl 48 kr) formou nového pokrytí hedvábím a očištěním a opravením starého stříbra.⁴⁰⁾ V dalších inventářích kniha není vždy blíže specifikována, k roku 1876 je však popsána jako „*misal mit silber beschlagen und Medailen*“, tedy misál se stříbřením a stříbrnými medailami, jindy jsou zmíněny jen jeho stříbrné ozdoby (1890, 1892). V letech 1911–1912 již uváděn není,⁴¹⁾ není ovšem vyloučeno, že byl pouze přemístěn. Soupis roku 1912 uvádí v sekci „*Ostatní*“ dvanáct blíže nespecifikovaných misálů, rovněž v inventáři z roku 1944 můžeme mezi knihami číst „*tři misály starší*“, tento stříbrný exemplář tedy mohl být jedním z nich.⁴²⁾ Jedna z těchto historických knih je v současné době prohlášena kulturní památkou, jedná se o fundamentální *Novum Missale Romanum* z roku 1734. Nákladnější výzdobu kry-

26) Haus Protokoll bey der Pharre Teltsch I, o. c. v pozn. 16, nefoliováno.

27) Tamtéž.

28) O dochovaných předmětech informuje kniha: H. Zápalková – L. Šturdíková, *Speculum mundi. Sbírání kláštera premonstrátů na Strahově*. Olomouc 2014.

29) DA Biskupství brněnského, Farní a děkanský úřad Telč, karton 118, inv. č. 118, Kostelní účty kostela Jména Ježíš 1814–1816, nefoliováno.

30) V inventáři jsou uvedeny pouze kameny, nicméně se jedná o skleněné kameny, nikoli drahokamy.

31) Konkrétně v letech 1865–1892, 1911–1912 (DA Biskupství brněnského, Farní a děkanský úřad Telč, karton 25, inv. č. 25, Inventář cenností kostelů v Telči).

32) Dva kalichy s paténami zmiňují inventáře let 1865–1892, 1911–1912. V roce 1912 jsou zapsány pouze kalichy (Inventář cenností kostelů v Telči, o. c. v pozn. 31).

33) Kříž je uváděn v letech 1865–1892, 1911–1912, k roku 1911 je specifikován jako součást hlavního oltáře, roku 1912 je uvedeno jeho situování na tabernáklu (Inventář cenností kostelů v Telči, o. c. v pozn. 31).

34) Nádoba je evidována v letech 1865–1892, 1911–1912, zpočátku pod německým výrazem „*büchse zum krankenöhl*“, posléze jako schránka na olej pro nemocné (1890) či pouze olej (Inventář cenností kostelů v Telči, o. c. v pozn. 31).

35) 1865–1892, 1911–1912 (Inventář cenností kostelů v Telči, o. c. v pozn. 31).

36) Inventáře Telč, o. c. v pozn. 15, nefoliováno.

37) Především B. Pavlů, o. c. v pozn. 3, s. 10 (bez uvedení pramenů); A. Hrudíčka, o. c. v pozn. 21, s. 60; týž, o. c. v pozn. 2, s. 257; S. Zápalková, o. c. v pozn. 5, s. 19 (bez uvedení pramenů).

38) Inventáře Telč, o. c. v pozn. 15, nefoliováno.

39) „*Pro pyxide argentea ad abluendos digitos penes tabernaculum – 4 zl 22 kr*“ (DA Biskupství brněnského, fond Farní a děkanský úřad Telč, kart. 118, inv. č. 118, Kostelní účty kostela Jména Ježíš 1716–1772, nefoliováno).

40) „*Pro Missali Secundario, quod novo holoserico obductum, noviter compactum, et argento : antiquo prius expurgato et reparato : fuit denuo investitum.*“ (Kostelní účty kostela Jména Ježíš 1716–1772, o. c. v pozn. 39, nefoliováno).

41) V inventáři druhé poloviny 19. století veden od roku 1865–1892 (Inventář cenností kostelů v Telči, o. c. v pozn. 31, nefoliováno).

42) Inventáře Telč, o. c. v pozn. 15, nefoliováno.

Obr. 5: Monstrance, Dominik Saler, Augšpurk, 1708–1710 (všechny následující snímky O. Petyniak, 2018).

cích desek v podobě stříbrného dekoru však u něj nenajdeme. Představu o ztvárnění podobných tisků nám dají vzácně dochované knihy se stříbrným kovářským dekorem, např. Album mariánské kongregace v Jihlavě (1629–1743) s deskami potaženými hedvábným sametem a zdobením ze zlaceného stříbra a stříbřené mosazi.⁴³⁾

V souvislosti s opravami je zde dále uveden zápis o monstranci, první zásahy spojené s přetavením některých částí ze stříbra jsou k roku 1739 (2 zl). Znovu byla očištěna a renovována roku 1755 (1 zl) za pomoci stříbra a cínu. Monstrance však byly postupně patrně tři. Nejstarší darovaná hraběnkou byla popsána jako dílo „veliké a hroznu podobné“, „na němž mezi hrozničkami a rozmanitě ověšenými větvíčkami nejvýš Bůh Otec, pod ním sv. Duch, pak nad sv. hostií Panna Maria, Matka Boží, a kolem od Františky zvlášť ctění orodovnicki ze stříbra raženi umístěni byli, a sice na pravé straně: sv. Josef, sv. Anna, sv. Jan Křtitel, sv. František Serafinský, sv. Terezie a sv. Ignac; na levé straně: sv. Joachim, sv. Františka Římská, sv. Jan Evangelista, sv. Klára, sv. Barbora a sv. František Xavier.“⁴⁴⁾

43) Dále např. dle misálu olomouckého kanovníka Jiřího Jindřicha Mayera z Mayerswaldu (O. Jakubec – M. Perůtka edd., Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780. Olomouc 2010, s. 528).

44) D. Stehlíková ed., Bohemia sancta, poklady křesťanského umění z českých zemí. Caltanissetta – Syrakosa – Praha 2004, s. 121.

45) J. A. Kypta, o. c. v pozn. 2, s. 152.

Obr. 6: Monstrance, historická fotografie ze sbírek Muzea Vysočiny Jihlava, pobočka Telč (foto Muzeum Vysočiny Jihlava, pobočka Telč, 2018).

Záznam v letech 1676–1679 uvádí jiný nákup pozlacené monstrance v ceně 300 zl.⁴⁶⁾ Dochované třetí dílo (obr. 5, 6) pak pochází z počátku 18. století.⁴⁷⁾ Pod vrcholovým křížem podobně jako u té nestarší dominuje Bůh Otec, pod ním se rozprostírá baldachýn s Duchem svatým v podobě holubice, jehož závěsy přidržují andělé (obr. 7). Středové okénko rámuje v tomto případě obilné klasy a okolí je zaplněno listovým ornamentem ve stříbře. Klasy dokreslují silný symbolický akcent odkazující na eucharistické tělo Kristovo, podobně jako víno na starší monstranci odkazovalo na jeho krev. Ve spodní části andělci nesou nápis „ECCE PANIS ANGELORUM / FACTUS CIBUS VIATORUM“⁴⁸⁾ ještě více umocňující problematiku transsubstanciací. Dataci potvrzuje taktéž ztvárnění podstavce s útlou nohou a motivem okřídlených hlaviček andělů, na podstavci zdobených barevnými skly, jež svým ztvárněním dokreslují honosnost díla.⁴⁹⁾ O nákladném původu vypovídá punc

46) Účty telečské koleje, o. c. v pozn. 11, fol. 7v.

47) Za upozornění na odlišnost datace současné monstrance a nákupu zaznamenanému v kostelních účtech děkuji p. Mgr. Anně Grossové.

48) Jedná se o počátek hymnu Tomáše Akvinského „Hle, chléb andělský, učiněný chléb poutníků“.

49) Z výtvarného hlediska, vyjma skleněných kamenů namísto draho-kamů, lze monstranci srovnat s dalšími výrobky augšpurské proveniencí (1708–1710, monstrance škapulířového bratrstva v Moravské Třebové od Dominika Salera; V. Mañas – Z. Orlita – M. Potůčková edd., Zbožných duší út. Náboženská bratrstva v kultuře raněnovověké Moravy. Olomouc 2010, s. 132–133) či s dobovými staršími (1628, C. Rudolf, Praha, Sluncová monstrance z kralovického kostela sv. Petra a Pavla; A. Steckerová – Š. Vácha edd., Vznešenost a zbožnost. Barokní umění na Plzeňsku a v západních Čechách. Plzeň 2015, s. 268–269) a mladšími výrobky české produkce navazující na augšpurské vzory: monstrance Simona Kunstmanna zdobená akantovými motivy vína, klasů a andělů (kol. 1700; O. Jakubec – M. Perůtka edd., o. c. v pozn. 43,

Obr. 7: Monstrance, detail andělka s drapérií.

tvaru piniové šišky a signatura „DS“,⁵⁰⁾ které lze ztotožnit s augšpurským puncem z let 1708–1710⁵¹⁾ a mistrem Dominikem Salerem.⁵²⁾ Monstrance spolu s většinou dochovaných stříbrných předmětů reflektuje specifický rys barokního řemesla, pozlacení, jež kromě úpravy povrchu stříbra zahrnovalo i zlacení nábytku, soch, rámců, skla či porcelánu⁵³⁾ a směřovalo tak k větší okázalosti.

Podobnou situaci lze shledat i u dochovaného ciboria (obr. 8), jež je zmiňováno v souvislosti s opravou k roku

s. 522), monstrance z Dobromilic Jana Františka Benacka (před 1702, *O. Jakubec – M. Perůtka edd.*, o. c. v pozn. 43, s. 520–521), monstrance č. 55 s bohatým dekorem doplněným postavami (kol. 1700, Praha; *L. Uřešová*, Barokní zlatnictví ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, Praha 1974).

50) Od tohoto dříve neznámého augšpurského mistra jsou známy další nádoby v zahraničí, stejně jako u většiny zde zmíněných autorů (viz *M. Rosenberg*, *Der Goldschmiede Merkzeichen*, Frankfurt am Main 1890, s. 64; *H. Seling*, *Die Kunst der Augsburger Goldschmiede 1529–1868*, sv. III. München 1980, s. 23, č. 167).

Puncy jsou situovány na lemu podstavce (šiška, repunc, signatura), na lemu středových dvířek (šiška, signatura), na stříbrném plechu rozvilinového dekoru (signatura) a na zadní straně vrcholového křížku (repunc). Monstrance je dále doplněna puncem „12 F“. Tato značka byla užívána k označení 12lotového stříbra v letech 1806–1824 (*M. Rosenberg*, o. c. v pozn. 50, s. 454).

51) *H. Seling*, o. c. v pozn. 50, s. 23, č. 167.

52) Jména autora uvádí již kniha o Telči od V. Kratinové, B. Samka a M. Stehlíka (*V. Kratinová – B. Samek – M. Stehlík*, Telč. Historické město jižní Moravy, Praha 1992, s. 131), domněnku potvrzuje i srovnání s monstrancí v Moravském Krumlově – viz pozn. 50. O autorovi viz *H. Seling*, o. c. v pozn. 50, s. 286, č. 1911.

53) *L. Uřešová*, o. c. v pozn. 49, nestránkováno.

Obr. 8: Ciborium, mistr SV, augšpurská provenience, po polovině 17. století.

1760 (39 kr). Obdobně jako první monstranci známou z literárního popisu je možné jej vztáhnout k nejstarší skupině předmětů darovaných koleji Františkou Slavatovou. Někdejší existenci více ciborií dokládá zmínka r. 1770 o vyplacení 24 kr klempíři za dodání nového víka, patrně se však jednalo o ciborium z necenného kovu, neboť práce se stříbrem by byla jistě předána zlatníkovi. Víko dochovaného ciboria je navíc autentické, s obdobným kvalitním dekorem jaký najdeme na podstavci a stejným puncem. Kruhový podstavec tvoří dekor listů a čtyři pásy s barevnými skly, hmota vyrůstá v útlou nohu zdobenou na nodu rostlinným dekorem, např. narcisu (obr. 9) a karafiátu, vrcholovou kupu zjemňuje stříbrný listový dekor s vloženými slovy „ANNA“, „IHS“ a „MARIA“. Víko s listovým dekorem vizuálně dotváří čtyři pásy zdobené skleněnými kameny, jež se podobně jako koruna tyčí nad víkem a spojují se pod vrcholovým křížem. O původu předmětu vypovídají puncovní značky,⁵⁴⁾ především piniové šišky totožné se značkami pozlacených konviček (viz níže), odkazující na augšpurské dílny poloviny 17. století, a doposud blíže neurčená signatura „SV“. Z uměleckého hlediska práce odpovídá kvalitní tvorbě druhé poloviny 17. století.⁵⁵⁾ Hodnotě neubírá ani užití skel, které bylo v barokní době

54) Kromě augšpurského puncu (piniová šiška – lem víka a podstavce) je zde vyražena rovněž signatura SV (lem víka a podstavce) a repunc („12 F“ – lem víka a podstavce, kupu).

55) Srov. např. ciborium z kláštera Zásmyky (1673, Praha; *L. Uřešová*, o. c. v pozn. 49, č. kat. 1).

Obr. 9: Ciborium, detail nodu s motivy květin.

chápano v rámci celkového výrazu. V tomto směru šlo o zdobnost a tím i o estetické povýšení uměleckého díla, nikoliv o cennost skel jako materiálu. Kameny tak mají určitou symbolickou funkci. Jejich užití na předmětu zároveň odpovídá dobové teorii dekoru.⁵⁶⁾ Ciborium spolu s konvičkami dále zrcadlí dění v oboru zlatnictví ve druhé polovině 17. století, kdy docházelo k velké poptávce po zlatnickém řemesle, česká nabídka nedostačovala a ze zahraničí přicházeli do hlavních center Českých zemí zlatníci⁵⁷⁾ tak jako v Telči.

V kostelních účtech jsou v řadě případů uvedeny náklady na čištění chrámového stříbra nebo na jeho opravy bez konkrétní specifikace. Dokládají tak neustálou péči o nabyté vzácné předměty i náročnost jejich údržby. Nejstarší záznam o čištění je vztáhnut k roku r. 1731, kdy na tuto činnost padlo 17 kr, o něco později byl stejný úkon proveden i u stříbrných lamp (r. 1738, 49 kr). Roku 1747 byly kromě čištění některé předměty slitý (1 zl). Ze zápisků

Obr. 10: Kalich s Arma Christi, Georg Wilhelm Fesemayer, Augšpurk, po polovině 17. století.

vyplývá, že se jednalo o běžnou praxi, kdy se již poškozené předměty roztavily a použily pro výrobu nových. Ušetřily se tak náklady na nově pořizované liturgické náčiní a zároveň se využily již nepotřebné předměty. Dokládá to i záznam z r. 1752 o slití libry starého stříbra, za nějž bylo „čestnému zámečníkovi“ zaplacen 24 kr a následovně vyplaceno 10 zl 94 kr za vyhotovení nových stříbrných lamp, levnějších o 11 uncí⁵⁸⁾ darovaného stříbra. Zlatníkovi se vyplatily dva zlaté za čištění a další blíže neurčenou práci. K lampám byla čas od času pořizována rovněž nová skla (např. r. 1738 za 2 zl 20 kr). Nové stříbrné lampy pak byly pořizeny r. 1762 (27 zl 24 kr). Na opravu lamp od sv. Josefa, tedy zřejmě od oltáře sv. Josefa, bylo r. 1763 dáno 18 zl lotrinských 15 kr za jednotlivý zpracovaný lot, v celkové sumě pak renovace vyšla na 15 zl 30 kr. O náročnosti oprav vypovídá i o tři roky mladší zápis, kdy byly vyčištěny stříbrné lampy a stříbrná kadidelnice s loďkou spolu s nezbytnými opravami (6 zl 30 kr).⁵⁹⁾ Poslední zpráva o lampách a jejich opravě a čištění, se váže k roku 1767, od té doby již o nich nemáme zprávy. Dosloužily patrně r. 1797, kdy byly značně poničeny při zásahu bleskem.⁶⁰⁾ K jejich opravě již pravděpodobně nedošlo, nicméně během rekvizic byly ještě vykoupeny a opatřeny příslušným puncem.⁶¹⁾

V souvislosti s údržbou a čištěním chrámového stříbra je velmi důležitá zmínka o rozsáhlém čištění stříbra, včetně postříbřených částí, z celého chrámu r. 1739. Zápis uvádí čištění tabernáklu, sedmi lamp, osmi svícňů, konviček, dvou soch, dvou křížů, konviček se čtyřmi talíři a dokonce i rozbitých předmětů, jejich bližší specifikace však bohužel uvedena není (12 zl). Jiné předměty jsou uváděny jako ztracené. Soupis nám tak mimo jiné dává představu o konkrétní sestavě stříbrných liturgických předmětů k danému roku. Dále bylo vyplaceno zlatníkovi 8 zl za práce na opravách chrámového stříbra, za které se dosud dlužilo. Ve druhé a třetí čtvrtině roku náklady pokračova-

56) Teorie barokního uměleckého užití díla představuje např. stat Radima Vondráčka (*R. Vondráček, Tři kapitoly o uměleckém řemesle v českém baroku*, in: V. Vlnas ed., o. c. v pozn. 20, s. 206–208).

57) L. Uřešová, o. c. v pozn. 20, s. 210–214. Emanuel Poche nazval vybavování domácností stříbrem z Německa módou, jako příklad ke srovnání uvádí inventář kostela sv. Tomáše na Malé Straně z roku 1647 (*E. Poche, Barokní umělecké řemeslo 17. století v Čechách*, in: J. Dvorský – E. Fučíková edd., *Dějiny českého výtvarného umění II/1. Od počátků renesance po závěr baroka*, Praha 1989, s. 378).

58) Unce je přibližně 0,028 kg.

59) Kostelní účty kostela Jména Ježíš 1716–1772, o. c. v pozn. 39, nefoliováno.

60) Haus Protokoll bey der Pharre Teltsch I, o. c. v pozn. 16, nefoliováno.

61) Punc „F“. Repuncování proběhlo v roce 1807 (více viz níže; Haus Protokoll bey der Pharre Teltsch I., o. c. v pozn. 16, nefoliováno).

Obr. 11: Kalich s Arma Christi, detail nástrojů umučení Páně (kříž, žebřík, kleště a kostky) zakotvených v dekoru kupy.

Obr. 12: Kalich kroměřížského děkana Udalrica Procopia Michaela de Marco, Franz I. Schönhofeld, Augšpurk, po 1686.

Obr. 13: Kalich kroměřížského děkana Udalrica Procopia Michaela de Marco, detail tepané a cizelované výzdoby s emailovými medailonky.

Obr. 14: Kalich kroměřížského děkana Udalrica Procopia Michaela de Marco, detail převislých listů zdobících nohu.

ly zakoupením pouzdra pro nový kalich (1 zl), vyčištěním a pozlacením kalicha (5 zl 33 kr) a zhotovením francouzské závory ke střežení chrámového stříbra (4 zl).⁶²⁾ Jen okrajově se tak dozvídáme o skříni, truhle či případně o místnosti určené k bezpečnému ukládání nejvzácnějších chrámových předmětů. Naopak zmínka o zakoupení nového výše zmiňovaného kalicha chybí, patrně se jednalo o dar, jenž nebyl do kostelních účtů uveden. Tento předmět by tak bylo potencionálně možné vztáhnout k exkluzivnímu kalichu F. Svobody s datací r. 1738 (viz níže). Dále byly dva kalichy pozlaceny a opraveny (11 zl), poté následovalo pozlacení dalších dvou nových kalichů (7 zl). Za opravu dvou z těchto kusů bylo zapláceno r. 1754 jihlavskému zlatníkovi 5 zl, za přidání stříbra k těmto kalichům a práce na misálu pak další 2 zl. Následující oprava r. 1766 (1 zl 24 kr) se týkala pouze jediného kusu. Záznamy vypovídají o několika kalších i jejich hojnému využívání, jak svědčí zmiňované opravy a zlacení. Ačkoliv je nemůžeme s jistotou ztotožnit s těmi dochovanými, je možné alespoň poukázat na zlatníky, jež mohli opravy provádět. Díky městským knihám a přehledným výpiskům Dr. Emanuela Schwaba známe jména zlatníků působících v Jihlavě v polovině 18. století. K roku 1750 zde působil Jakob Sedlmayer a o tři roky později Josef [Chaddäub (?)] Sedlmayer.⁶³⁾ Z těchto čtyř

62) „Fabro serario pro sera gallica cum appertinentibus ad custodiendam templi argenteriam.“ (Kostelní účty kostela Jména Ježíš 1716–1772, o. c. v pozn. 39, nefoliováno).

63) Státní okresní archiv Jihlava, fond Pisemná pozůstalost Schwab, Jihlavští řemeslníci, inv. č. 701, fol. 5.

Obr. 15: Kalich kroměřížského děkana Udalrica Procopia Michaela de Marco, nápisová destička ze spodní strany kalicha.

kalichů jsou dle rekvizičního soupisu dochovány dva, při jejich určení je však nutné být opatrný, neboť jezuité působili i ve farním kostele sv. Jakuba a předměty se často přemisťovaly. V současné době jsou ke kostelu Jména Ježíš vázány čtyři kalichy.

První z nich, kalich s *Arma Christi* (obr. 10), není opatřen identifikačním nápisem objednavatele a jeho vzhled působí oproti ostatním poněkud skromněji. Na jeho zlateném povrchu je kombinován stříbrný rostlinný dekor s nástroji umučení (obr. 11), textu „IHS“ a „MRA“ (kupa), kříž s žebříkem a dvěma květy jsou provedeny na podstavě. Nodus zdobí typické andělčí hlavičky spjaté se sedmnáctým stoletím. Původ díla prozrazuje punc ve tvaru piniové šišky,⁶⁴⁾ zčásti přeražený repuncem, jež dílo datuje do poloviny 17. století, a iniciály „F/W“ Georga Wilhelma Fesenmayera.⁶⁵⁾ Tento kalich patrně mohl být pořízen v souboru spolu s ciboriem, původní monstrancí a pozlacenými konvičkami. Dílo je velmi pravděpodobně původní součástí chrámového vybavení.

Prozatím není zřejmé, jak se kalich kroměřížského děkana a telčského rodáka Udalrica Procopia Michaela de Marco (obr. 12) váže ke kostelu Jména Ježíš, patrně však souvisí s vítězstvím Habsburků nad Turky u Budína roku 1686, na jehož památku byl kalich vyhotoven (obr. 15). Důležitým ukazatelem ohledně této zlatnické práce je bezesporu punc „FS“,⁶⁶⁾ jež lze s největší pravděpodobností ztotožnit s mistrem Franzem I. Schönfeldem,⁶⁷⁾ přesto, že augšpurský punc piniové šišky je na kalichu nečitelně oražen. Kalich svým pojetím sleduje výtvarné trendy, především v podobě barevných malovaných

Obr. 16: Kalich opata augustiniánské kanonie ve Fulneku Augustina Schmidta, Franz II. Unverdoben, Brno, 1719.

emailů (obr. 13),⁶⁸⁾ jež se v Augšpurské produkci objevují od 70. let 17. století, tepaného ornamentu, včetně znázornění třech andělů na kupě, či užití andělčích hlaviček na nodu. Kalich tak ilustruje obecnou tendenci, kdy se od třetí čtvrtiny 17. století plochy tepaly do naturalistického ovocného a květinového dekoru a prokládaly postavami s poprsím světců, v našem případě andělů.⁶⁹⁾ Ojedinelým detailem díla jsou mistrně pojaté listy volně vystupující z hmoty nohy (obr. 14), elegantně doplňující výzdobu nad vrcholem šestilaločného podstavce.⁷⁰⁾

Kvalitní prací sledující tvarosloví formy přelomu 17. a 18. století je i kalich opata augustiniánské kanonie ve Fulneku Augustina Schmidta⁷¹⁾ (obr. 16) puncovaný roku

69) E. Poche, o. c. v pozn. 57, s. 379. Srov. např. kalich z Augšpurku 1690–1700 z tepaného stříbra (O. Jakubec – M. Perůtka edd., o. c. v pozn. 43, s. 520), v pojetí dekoru např. dekorativní talíř z Augšpurku z roku 1680 (srov. R. Baumstark – H. Selig edd., Silver und Gold II. Augsburger Goldschmiedekunst für die höfe Europas. München 1994, s. 253).

70) Emailové medailony vynášejí náměty Narození, Zjevení nejsvětější Svátosti, válečné scény s Karlem Lotrinským (podstavec), Nanebevstoupení, Seslání Ducha sv., Sv. Trojice (kupa). Ze spodní strany podstavce kalicha je vyryt nápis: „UDALRICUS / PROCOPIUS MICHAEL / DE MARCO Telczensis / Decanus Cremsiensis / A 1686 / Quo Buda Turcis Erepta / Pro Ecclesja / In Qua / Corpus eius quiescit / Fundato Etijam pro Anijima sua / Anniversario / F. F.“

71) Na opata odkazuje nápis na spodní straně kalicha: „F. P. AvGVstlnVs. sChMIDT. Prlor. flerl jeClit.“

Augustin Schmidt byl za představeného augustiniánů ve Fulneku zvolen 1. července 1698 a je znám knihou Liber memorabilium inceptus anno 1698 die prima Julii, kterou během své funkce započal psát. Zemřel již před vyhotovením kalicha v roce 1711. Více viz F. Hradil, Paměť a identita. Narativní prameny z prostředí českých a moravských augustiniánských kanonií v raném novověku, Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci – společenské vědy, č. 302. Olomouc 2011, s. 3–21; <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/l.dl?cll-P=158977> [vyhledáno 2. 3. 2018].

64) C. Schirek, Die punzierung in Mähren: Geichzeitung Gleichzeitig ein Beitrag zur Geschichte der Goldschmiedekunst. Brünn 1902, s. 8, č. 38.

65) Georg Wilhelm Fesenmayer – mistr 1639, zemř. 1672 (H. Selig, o. c. v pozn. 50, s. 185–186, č. 1496). Kombinaci zlatého a stříbrného dekoru najdeme často i v české produkci, např. na kalichu z Jesence Františka Benacka (1687–1691) či kalichu růžencového bratrstva v Olomouci od stejného autora (1681) inspirované jihoněmeckými vzorníky (O. Jakubec – M. Perůtka edd., o. c. v pozn. 43, s. 518–519).

66) Signatura je uvedena na lemu podstavce spolu s puncem neurčitého tvaru. Repunc „CF“ odkazující na přepuncování během roku 1807 ve městě Brně je umístěn na okraji kupy.

67) Franz I. Schönfeld (1629–1708), mistrem od roku 1665 (H. Selig, o. c. v pozn. 50, s. 209, č. 1610).

68) Emailové výplně s převážně figurálními malbami byly od 80. let 17. století dováženy z Bavorska, nicméně i v Čechách se ve druhé polovině 17. století snažili výrobu emailu zajistit (L. Urešová, o. c. v pozn. 49; E. Poche, o. c. v pozn. 57, s. 379–380).

Obr. 17: Kalich opata augustiniánské kanonie ve Fulneku Augustina Schmidta, detail tepané, cizelované a ryté výzdoby s andělkem nesoucím roušku Veroničinu.

Obr. 19: Kalich P. Francisca Svobody S. J., detail výzdoby s upomínkovým textem.

1719, jeho vztah k Telči je prozatím rovněž nejasný. Dominantou předmětu je v tomto případě šest medailonů v monochromní purpurové barevnosti s emailovými výjevy z augustiniánské tematiky,⁷²⁾ jež jsou situovány na tepaném těle kalicha. Podstavec i kupu kromě bohatého

72) Medailonky jsou rozestavěny do párů, z nichž postava svätce sestává na kupě, její atribut či doplněk scény pak na podstavci: Sv. Benedikt z Nursie se sv. Maurem je doplněn výjevem sv. Placida jako muže ve studni, výjev arcibiskup Tomáš z Villanova dává peníz žebřákovi je rozdělen do dvou medailonů, v nichž je světec a žebřák vyobrazen samostatně. Poslední dvojice představuje sv. Rehoře Velikého při mši a duše v očistci.

Obr. 18: Kalich P. Francisca Svobody S. J., Wolfgang Rossmayer, 1738.

dekoru zdobí tři postavy andělů (obr. 17), nodus tvoří tři andělí hlavičky s křídly.⁷³⁾ Kromě přepuncovací značky je na lemu podstavy vidět signaturu „FV“ a letopočet kombinovaný s rakouskou orlicí a iniciálou „B“.⁷⁴⁾ Dílo tak lze přiřadit do produkce brněnských zlatníků, konkrétně do rodiny Unverdorben salzburského původu a mistra Franze II. (činný 1688–1718).⁷⁵⁾

Posledním zlatnickým dílem je pozlacený kalich telčského rodáka P. Francisca Svobody S. J. s vtačenými ornamenty (obr. 18), rytým nápisem a cizelováním uvnitř or-

73) Srov. kupa kalichu č. 43, počátek 18. století (L. Uřešová, o. c. v pozn. 49), kalich mikulovského kanovníka Tilschera a hradiského kanovníka Kaysera od Wolfganga Rossmayera (1727–1728) či především kalich světcího biskupa Františka Julia Braidy od téhož autora (20. léta 18. století), viz O. Jakubec – M. Perůtka edd., o. c. v pozn. 43, s. 525–526).

74) Další punc je situován na ořechu, jedná se o přepuncovací značku „F“, přepuncy „CF“ jsou uvedeny na lemu podstavce a okraji kupy.

75) Tři generace zlatníků působících v Salzburku založil Franz I. (zemř. 1645), Adam I. (zemř. 1663), následovali jeho synové Adam II. (zemř. 1723) a Baltazar z Pidingu se synem Matyášem. Kromě telčského kalicha se dochoval rovněž kalich probošta Mikuláše Köderitze z roku 1710 (D. Stehlíková, Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví. Praha 2003, s. 519). Kalich je oproti zmínce v encyklopedii puncován roku 1719, což lze vysvětlit několika způsoby. V knize Telč. Historické město jižní Moravy (V. Kratinová – B. Samek – M. Stehlík, o. c. v pozn. 52, s. 130–131) je kalich uveden jako dar převora telčským jezuitům roku 1721, datum určené dle chronogramu. Patrně se mohlo jednat o starší objednávku, puncovanou až po zlatníkovi (a opatově) smrti, případně dílo mohl dohotovit mistrův učeň.

namentového pole. Několik punců na těle kalicha prozrazuje část jeho historie. Kromě repunců⁷⁶⁾ se jedná o punc s rokem 1738 a „WR“, jež opět prozrazují dataci a iniciály zlatníka. Poslední značkou je orlice. Údaje tak vypovídají o olomouckém zlatníku bavorského původu Wolfangu Rossmayerovi, činným v letech 1708–1752.⁷⁷⁾ Kalich stojí na kruhové podstavě zdobené bohatým rokokovým ornamentem rámuujícím tři pole pro text⁷⁸⁾ poukazujícím na dar kalicha Victorina a Margarethy Svobodových svému synovi Franciscovi Svobodovi S. J.⁷⁹⁾ (obr. 19) Z podstavce posléze vyrůstá noha s prstencem a dvojitým nodem dovršená kupou s obdobným ornamentem. Kalich je tak kvalitním dílem doby⁸⁰⁾ dokládajícím expresivní tvorbu Wolfganga Rossmayera, zároveň je i jedinečným dokladem daru bohoslužebného náčiní movitých rodičů pro svého syna, jež si zvolil, případně byl určen pro, kněžskou dráhu.

Ještě v devadesátých letech byl v evidenci NPÚ ke kostelu Jména Ježíš vázán jeden další kalich, dnes odcizený. I on patrně dosahoval velké umělecko-historické hodnoty, neboť na jeho těle se nacházel punc města Vídně a signatura „JD“ s rokem 1759.⁸¹⁾ Povrch zdobily tepané hlavičky andílků a motiv C rokajů. Vzhledem ke dvěma kalichům uváděným v inventářích lze o původnosti s jistotou hovořit pouze u kalichu s *Arma Christi*. Vzhledem k okolnostem a nejasným popisům v záznamech je možné jako o druhém původním předmětu uvažovat o kalichu F. Svobody, je však nutné nechat místo i pro jiné možnosti zahrnující dnes již neznámé liturgické náčiní.

Své místo nejen v inventářích ale i účtech mají stříbrné svícny, jež byly podobné jako ostatní předměty nejen čistěny ale také obměňovány, vzhledem ke kusým informacím se však nedozvíme bližší místo jejich původu. Roku 1739 byl 1 zl vyplacen za návrh pro svícen, šest nových svícnu pak bylo pořízeno r. 1766 při příležitostném daru Jihlavských o dvaceti librách stříbra, hotové předměty tak vyšly na pouhé 3 zl 15 kr. Zda se jejich podoba řídila výše uvedeným téměř třicet let starým návrhem, lze jen hypotetizovat. Dle údajů uváděných v nejstarším inven-

Obr. 20: Pacifikál, Johann Christian Fischer, Brno, 1736.

táři je možné tyto předměty ztotožnit se šesti stříbrnými svícny s dřevěným jádrem.⁸²⁾ O rok později zápis vypovídá o renovaci a postříbření šesti svícnu od Bürtlera za 18 zl 12 kr. Bohužel další informace o jmenovaném zlatníkově Bürtlerovi ani jeho bližší působení prozatím nejsou známy, díla však mohla nahradit či doplnit dva stříbrné svícny ve tvaru štítonošů z r. 1673 darované hraběnkou Slavatovou.⁸³⁾ Dále došlo k opravě pacifikálu, stejně tak byly vyčištěny dva stříbrné svícny k bočnímu oltáři, spolu s opravou a čištěním lamp k hlavnímu oltáři (12 zl 34 kr). Nadto se pořídilo šest nových svícnu z jemného stříbra (24 liber 16 lothů a 3 kvintlíky) vyhotovených rovněž ze starého „školního“ stříbra (22 lb 16 lt 3 1/3 kv),⁸⁴⁾ obecné náklady tak činily 498 zl 28 kr 3 gr. Na uvedených cenách je dobře vidět rozdíl mezi svícny postříbřenými a celostříbrnými, kdy celokovové předměty dosahovaly několásobně vyšší ceny a na jejich výrobu bylo použito téměř dvojnásobné množství stříbra. Dalším rokem pak bylo zapláceno sochaři za čtyři pozlacené svícny s kalíšky k hlavnímu oltáři po pěti zlatých (20 zl). Žádná z těchto unikátních a bezesporu kvalitních prací se bohužel nedochovala, lze předpokládat, že byly součástí rekvírovaného stříbra r. 1807.

Čistění či opravy pacifikálu (obr. 20) kromě zmínky v roce 1767 uváděny nejsou, o rok později je nicméně zaznamenána oprava a očištění malého stříbrného kříže

76) Puncy „CF“ (lem podstavce, kalich) a „F“ (nodus) odkazují na přepuncování v souvislosti s rekvizicemi. Značka datace, orlice a signatury je uvedena na lemu podstavce.

77) Zlatník žil v letech 1680–1752, narodil se v obci Oberharligen nebo Daisenhoff v Bavorsku, zemřel v Olomouci. Od roku 1708 se stal mistrem v Olomouci. Byl autorem 18 tepaných reliéfů pro kostel Panny Marie Sněžné v téže městě, kromě jezuitů pracoval pro premonstráty či piaristy, jeho kalichy byly součástí olomouckého dómského pokladu (více viz D. Stehlíková, o. c. v pozn. 75, s. 420). Srov. A. Grossová, Katalog nalezených stříbrnických puncovních značek, 1. část, Ingredere hospes IX. Časopis Národního památkového ústavu územního odborného pracoviště v Kroměříži, Kroměříž 2016, s. 124–129.

78) Kalich nese na své patě nápis: „Victorin[ue] et Margaretha filio suo / P. Francisco Svoboda / S. J. donant. 1738“.

79) Franciscus Svoboda je rovněž domnělým autorem synopse divadelní hry uložené v Národní knihovně ČR: *Auspicata Partheni Amoris redintegratio, quondam in adolescente Mariophilo Thoma a Kempis exhibita* datované k roku 1732, uváděn je v koleji sv. Klimenta v Praze (<http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/1.dil?cl-P=155099> [vyhledáno 7. 3. 2018]). Uváděn je i autor podobného jména Jaroslav František Dominik Svoboda (1722–1780) díla *Extractus Historiae Familiae Coliniensis* (1763–1764) (<http://reholnici.hiu.cas.cz/katalog/1.dil?cl-P=159460> [vyhledáno 7. 3. 2018]).

80) Srov. např. kalich Jana Jiřího Brulla (1740, Praha; D. Stehlíková, o. c. v pozn. 75, s. 72).

81) Evidenční karta se nachází v NPÚ ÚOP v Telči, kartotéka movitých památek. Bohužel není opatřena fotografií.

82) Šest postříbřených svícnu je rovněž uváděno u předmětů z mědi.

83) *Litterae annuae*, o. c. v pozn. 4, fol. 71–72.

84) Kvintlík je přibližně 4,38 gr.

Obr. 21: Pacifikál, detail schrány s ostatkovým dřevem.

(12 kr) a r. 1772 očištění velkého stříbrného kříže (21 kr). Jeho pořízení lze patrně vztáhnout k roku 1736, kdy záznam uvádí nákup dřevěného kříže s „neporušeným“ dřevem pokrytého stříbrem, „*Particula S. Crucis argento ornata*“ (22 zl 30 kr). Předmět je charakteristický užitím perforovaného stříbrného plechu na dřevěné konstrukci. Dekor tvoří řadu vzájemně se překrývajících symetricky uspořádaných pásků, jež jsou pravidelně zdobeny barevnými skly. Střed kříže vynáší průhledný relikvíř s ostatkovým dřevem (obr. 21) vloženým do relikvířového křížku zdobeného škrobenou krajkou. O původu stříbrnické práce svědčí dva typy punců, „I/CF“ a „B“ vepsané v orlici.⁸⁵⁾ Díky signatuře lze za autora kříže považovat Johanna Christiana Fischera (činný 1731–1776), brněnského zlatníka původem z Augsbu-⁸⁶⁾ Dřevěné tělo je ve starších inventářích uváděné jako ebenové, dle současného ohledání se však zdá mladší, patrně se jedná o pouhou imitaci drahého materiálu s černým nátěrem na povrchu. Kříž sám podobně jako ciborium a ostatní starší předměty reflektuje barokní stříbrnickou produkci, včetně aplikace barevných skel.

K roku 1741 je uveden nákup stříbrné nádoby na olej pro nemocné, pokud byla nádoba v inventáři ještě k roku 1804, bylo by ji patrně možné ztotožnit s nádobou s alabastrovým prstencem. K roku 1739 je uváděna oprava kropáče (*aspergilu*; 34 kr), její materiál však není určen a nelze proto s jistotou říci, zda se skutečně jednalo o opravu stříbrného předmětu nebo kropenky z mědi, rovněž v inventáři uváděné.

Kostelní účty zmiňují kromě předmětů doložených v inventáři rovněž předměty, které již r. 1804 uváděny nebyly, mohly však být rovněž přemístěny do jiné lokality. K r. 1735 zápis vypovídá o dvou stříbrných relikvířích od jihlavského zlatníka za 8 zl. Osobu řemeslníka je možné za současných informací jen rámcově načrtnout, ve třicátých letech 18. století působí v Jihlavě několik zlatní-

85) Kromě nich jsou zde rovněž značky přepuncovací „F“ na podstavě a nodu.

86) Mistr pracoval v letech 1737–1748 pro brněnské jezuity (D. Stehlíková, o. c. v pozn. 75, s. 128). Za upozornění na autora děkuji p. Mgr. Anně Grossové. Více A. Grossová, Stříbrník Johann Christian Fischer. Drobná skica k historii zlatnického řemesla v Brně v 18. století, in: Brno v minulosti a dnes. Brno 2017, s. 215–232.

87) Štokrava, Rakousko.

Obr. 22: Postříbřený relikvíř s částčkami roušky Panny Marie a sv. Kříže (Muzeum Vysočiny Jihlava, pobočka Telč, Te-16/A/96).

ků, především Johann Georg Tumforth von Stockerau⁸⁷⁾ (od 1712), Christian Furtner von Grafenegg v Rakousku a Georg Sedlmayer von Augsburg (od 1716). Zároveň lze stále předpokládat činnost Johanna Gottrolffa (od 1704) a Georga Mathiase Prochasky (od 1705) usazených v Jihlavě již dříve.⁸⁸⁾ Za zápisem o relikvíři následuje poznámka o výrobě dvou krystalových skel pro relikvíře sv. Ignáce a sv. Františka Xaverského (15 kr), tento typ předmětů se však v zápiscích objevuje častěji. R. 1738 je za blíže nespecifikovanou práci na relikvíři zaplacen 6 zl sochaři, dále za zlato na jeho pozlacení (8 zl 20 kr), malíři za provedení prací na zlacených relikvířích (7 zl 30 kr), za vyhotovení pyramidových podstavců se stříbrnými destičkami a zlatým zdobením (3 zl 12 kr) a za další dva pozlacené a postříbřené relikvíře (4 zl 32 kr). R. 1754 bylo zakoupeno nové sklo pro relikvíř Panny Marie (17 kr).⁸⁹⁾ Uvedené předměty bohužel nelze s jistotou ztotožnit s těmi dochovanými ani s relikvířem se zubem sv. Apolonie, který je zaznamenán v nejstarším soupisu.⁹⁰⁾ Tento typ předmětů nicméně nebyl do inventářů běžně zapisován a zmínky o nich lze považovat spíše za výjimku. Zápisy nicméně svědčí o hojnosti liturgických předmětů, které se v chrámu nalézaly. V tomto kontextu stojí jistě za to upozornit na dva drobné relikvíře uložené v Muzeu

88) Písemná pozůstalost Schwab, Jihlavští řemeslníci, o. c. v pozn. 63.

89) Kostelní účty kostela Jména Ježíš 1716–1772, o. c. v pozn. 39.

90) Relikviář sv. Markéty, jejíž ostatky jsou uloženy v kostele sv. Jakuba, nebyl zlatnickou prací.

Obr. 23: Konvičky na vodu a víno, mistr AG a HB, Augšpurk, 1656.

Obr. 24: Konvičky na vodu a víno, detail nápisu na spodní straně podtácky.

Vysočiny Jihlava, pobočkou v Telči. Pod číslem Te-16/A/96 je veden menší postříbřený mosazný relikviář tvaru monstrance s ostatky sv. Kříže a roušky Panny Marie (obr. 22), jak o tom svědčí nápisové pásky situované u ostatků.⁹¹⁾ Pod sklem jsou prezentovány dvě překřížené částečky posvátného dřeva, na druhé straně pak čtvereček látky z posvátné roušky. Druhý rovněž monstrancového typu s číslem Te-16/A/85 je dozdoben kameny, schrána na ostatek tvaru kříže je však již prázdná a dochována není ani nápisová páska. Dekor kolem částeček byl postříbřený, zbývající části s paprsky a nohou pozlacené. Pokud by

91) Ostatky jsou popsány nápisovými páskami: „de S. Cruce“ a „de velo B. V. M“.

oba relikviáře pocházely původně z jezuitského kostela, bylo by možné je vztáhnout k postříbřenému i pozlacenému relikviáři v inventární zmnince v roce 1738. Přestože vzhledem ke způsobu nabytí ve formě daru od místních občanů můžeme jejich skutečný původ pouze předpokládat, nastiňují pestrost a důmyslné provedení tohoto typu předmětů i v ostatních materiálech.

O bohatosti, nesmírné dekorativnosti a jisté okázalosti svědčí záznam r. 1733, ve kterém jsou uvedeny čtyři libry zlata ke třem židlím po čtyřech zlatých (28 zl). R. 1737 následuje záznam o očištění a opravě třech párů stříbrných konviček (3 zl 24 kr). R. 1768 došlo k opravě dvojích „věkem sešlých“ stříbrných konviček ze sakristie (45 kr). Je poměrně zajímavé, že tyto stříbrné pontifikální mešní konvice nejsou v inventáři r. 1804 uváděny, nicméně do dnešních dnů se můžeme těšit z konviček s podtácem pocházejících z koleje a domu třetí probace v Telči (obr. 23, 24), jak o tom svědčí nápis na spodní straně tácu: „DOMVS : TERTIAE / PROBATIONIS / SOCIETATIS : IESV / TELCZY : ANNO : MDC / LVI : Ia NOVEMBRIS“ (obr. 25). Nabízejí se tak především dvě možnosti vysvětlení – opomenutí či odlišné místo uložení v době jeho zápisu, např. v soukromé kolejní kapli sv. Anny uvnitř koleje nebo u farního kostela sv. Jakuba. Druhou možností navíc potvrzuje skutečnost, že r. 1656 kostel Jména Ježíš ještě nestál, zatímco kolejní kaple i farní kostel byly jezuité plně využívány. Rovněž lze předpokládat, že konvičky byly jedním z mnoha darů hraběnky Slavatové koleji. Tuto teorii dosvědčují i puncy odkazující na zlatnické dílny poloviny 17. století z Augšpurku, tedy jedny z nejvýznamnějších zlatnických dílen.

Obr. 25: Konvičky na vodu a víno, detail květinové výzdoby na noze konvice.

Podtácek je doplněn monogramem „HB“, konvičky signaturou „AG“, veškeré indicie tak poukazují na dobu po polovině 17. století, prozatím však bez možnosti identifikovat signaturu s konkrétní osobou.⁹²⁾ Specifická podoba, kdy je na pozlacené tělo přidán prořezávaný stříbrný plech s motivy květů, byla v této době poměrně oblíbená⁹³⁾ a dokládá tak aktuálnost daného výrobku. Spolu s kalichem s motivy umučení, ciboriem a původní monstrancí tak patrně tvoří část souboru předmětů darovaných koleji fundátorkou.

ZÁVĚR

Dochované inventáře nám přes svůj mladší původ umožňují nejen nahlédnout do vybavení chrámu v konkrétních letech, ale především nám dovolují sledovat linii nejstarších předmětů a jejich provázanost s kostelem Jména Ježíš. Po staletí se řada těchto předmětů uchovávala a používala na jediném místě. Vzniká tak kontinuita pohledu na soubor vybraných skupin a jejich sepětí s minulostí, za jejíž dědictví lze chrám i jeho vybavení považovat. Linii nastíněnou inventáři pak dotvářejí záznamy kostelních účtů, jež k námi ověřeným předmětům dovolují přiřadit konkrétní rok nabytí, či alespoň zmínku o jejich opravě nebo čištění. I tato informace nám však pomůže s přesnější datací před konkrétní uváděný rok. Nadto získáme znalost o jejich bezesporu častém využívání, jež si vyžadovalo čištění pro reprezentativní vzhled a poutavý lesk vyžadovaný barokní okázalostí. Stejně tak toto užívání vedlo k defektům, jež bylo potřeba opravovat. K nejzajímavějším předmětům, ze kterých se můžeme těšit i v současnosti, patří jistě pozlacený kalich s *Arma Christi*, konvičky a ciborium z doby hraběnky Slavatové.

Potvrzují to především záznamy z nejstarších kostelních účtů uvádějící opravy a čištění, stejně tak i stylová blízkost uměleckých předmětů. Stejný význam má i jejich augšpurský původ reprezentující zámožnost fundátorky a její zahraniční kontakty, jež získala za svého pobytu ve Vídni jako vychovatelka budoucího císaře Leopolda I. Dle shromážděných informací je možné uvažovat o zakoupení těchto předmětů spolu se starší monstrancí pro právě založenou kolej Tovaryšstva Ježíšova v Telči. Hraběnčiny kontakty s vídeňským dvorem jí zajistily možnost výběru kvalitních předmětů, které mohla koleji poskytnout. Cenné augšpurské práce, ač zdobený skly místo drahokamů, jsou toho důkazem. Předměty kvalitní řemeslné produkce na nejvyšší úrovni tak jen nastiňují někdejší honosné vybavení koleje a chrámu, které tam hraběnka darovala. Samy předměty nám dávají představu o fungování koleje v daném roce či o svém původu, stejně jako konvičky s datací 1656 z doby vysvěcení řádového domu, více jak deset let před vystavěním jezuitského chrámu, poukazující na dary zakladatelky i fungování kolejní kaple. Velmi cenné jsou však i zmínky o nedochovaných předmětech, jež nám reflektují někdejší honosné vybavení interiéru chrámu, ať již zmínky o stříbrných lampách oltáře, schránkách s alabastrovým prstencem, či vzácných relikviářích s ostatky sv. Apolonie, sv. Ignáce a sv. Františka Xaverského. Každá informace dílčím způsobem poodkrývá pomyslnou roušku současného zapomnění. Inventáře i kostelní účty se tak stávají důležitým pramenem poznání chrámového vybavení, jež sice vždy neodpoví na všechny kladené otázky, uvádějí však řadu informací přibližujících tehdejší situaci. Kontakt jezuitské koleje s dalšími kláštery reflektují dva kalichy vzniklé v prostředí odlišných řádů, kalich kroměřížského děkana Udalrica Procopia Michaela de Marco a opata augustiniánské kanonie ve Fulneku Augustina Schmidta. Osudy a důvody uložení kalichů v Telči jsou prozatím sice nejasné, nastiňují však možné cesty pro další bádání. Podobně i předměty tuzemské produkce (pacificál, kalich F. Svobody) prezentují kvalitní díla soudobé tvorby a poukazující na poutavé okolnosti jejich vzniku. Z historického i umělecko-historického hlediska se k dalšímu bádání nabízí mobiliář kostela Nanebevzetí Panny Marie v nedalekém Jindřichově Hradci, jehož průzkum by mohl přinést zajímavé souvislosti. Jezuité zde působili již od konce 16. století, nicméně vzhledem k rodové spřízněnosti obou lokalit a dochování předmětů ze 17. a 18. století, lze uvažovat o stejných umělcích či uměleckých dílnách. Ke srovnání se nabízí několik předmětů, především kalich s emailovými medailonky a drobné relikviáře s ostatky svatých.

Článek vznikl v rámci výzkumného projektu NAKI II „Telč a jezuité, řád a jeho mecenáši“, č. DG16P02M043, financovaného Ministerstvem kultury České republiky.

Mgr. Anna Hamrlová – Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Telči

92) Obě signatury jsou zaznamenány ve správné formě v knize M. Rosenberga, nejobsáhlejšímu soupisu evropských zlatnických značek, bohužel bez uvedení konkrétní zlatnické rodiny či umělce (M. Rosenberg, o. c. v pozn. 50, s. 62–63).

93) Srov. kalich abatyše Anny Margarety Dornové z doby kolem roku 1660, Drážďany (?), mistr HK (D. Stehlíková ed., o. c. v pozn. 44, s. 136). Bohatě zdobené mešní konvičky dokládají rovněž konvičky augšpurského mistra HCI z let 1695–1705 (L. Uřešová, o. c. v pozn. 49, č. kat. 100). Zručné práce však vznikaly i v Čechách (L. Uřešová, o. c. v pozn. 49, č. kat. 79).

CALICES ARTE ET PRETIO EXQUISITOS: LITURGISCHES SILBER DER KIRCHE NAME JESUS IN TELČ/TELTSCH VON DER ANSICHT DER KIRCHRENINVENTARE UND RECHNUNGEN

Das silberne liturgische Geschirr der Kirche Name Jesus in Telč ist ein Beleg der prunkvollen Ausstattung der hiesigen Jesuiten und ein anschauliches Beispiel dessen, wie in die Kirchenausstattung Requisitionen des Anfangs des 19. Jahrhunderts eingegriffen haben. Hiesiges Kolleg und das Haus der dritten Probation wurden von Franziska Gräfin Slavata geboren von Meggau (1610–1676) kurz nach der Mitte des 17. Jahrhunderts gegründet, im Jahre 1667 folgte auch die Weihe der hiesigen Kirche. Über die Zahl und den Typus der Gegenstände informieren uns vor allem Kircheninventare, erhalten bis zum Jahr 1804 und Kirchenrechnungen, verbunden vor allem mit dem 18. Jahrhundert. Das Jahr 1804 ist wichtig für die Vorstellung über die Ausstattung der damaligen Ordenskirche mit liturgischen silbernen Gegenständen. Das älteste erhaltene Inventar, errichtet nur dreißig Jahre nach der Aufhebung der Gesellschaft Jesu, ist desto wertvoller, dass ein großer Teil dieser Exemplare nach nachfolgenden Requisitionen untergegangen ist. Dank dieser Verzeichnisse kann man sich auch eine gute Vorstellung über Gegenstände machen, die erhalten geblieben sind. Nachrichten über Herrichtungen oder zahlreichen Reinigung geben Kirchenrechnungen und das auch bei Gegenständen, die im Verlauf der Zeit eingegangen sind. Wir erfahren so das Jahr der Anschaffung des Missals mit Platten mit Silber verziert, über silbernen Kreuze oder Lampen, gleichzeitig lesen wir über Vergoldung der Kelche, Reinigung des Kirchensilbers und auch über Herrichtungen, die den hiesigen Goldschmieden aus Jihlava/Iglau vergeben wurden. Eine Reihe von Angaben ist es möglich auf die erhaltenen Gegenstände zu beziehen, diese Informationen zusammen mit Goldschmiedezeichen, Punzen und Inventaren, geben so die Möglichkeit von dem hiesigen Silber eine Reihe interessanten Informationen, verbunden mit ihrer Herkunft und Ausnutzung, zu erfahren. Aus angeführten Eintragungen erfahren wir außer anderem auch die Wirklichkeit, dass der Grund der erhaltenen Gruppe der Komplex der Gegenstände ist, die dem Kolleg und dem Haus der dritten Probation in Telč von der Stifterin und freigebigen Mäzenatin Franziska von Slavata gewidmet wurden. Es belegen Angaben aus Rechnungen, die nur die Herrichtungen ertragen, nicht neue Bestellungen, genauso auch die Goldzeichen und die stilgerechte Auffassung der Werke, die an gute Goldmachermeister zeigt. Die älteste Kollektion der Provenienz aus Augsburg, nicht aber die Kollektion in dem Sinne der einheitlichen Konzeption, beinhaltet den Kelch Arma Christi (Georg Wilhelm Fesemayer), Ziborium und Messkännchen mit dem Tablett, ein Bestandteil war auch die Monstranz, bekannt aus der literarischen Beschreibung. Diese Gegenstände weisen so nicht nur auf große Geldsummen hin, die für die Einrichtung der neu gegründeten Kollegs herausgegeben wurden, aber auch auf den Kontakt der Franziska mit dem Ausland, als sie als eine Erzieherin des künftigen Kaisers Leopold I. in Wien wirkte und so die guten Gegenstände für die neue Kirche in Telč selbst bestellen konnte. Die älteste Gruppe ergänzt auch das Pazifikale der Brünner Provenienz (Johann Fischer), die jüngeren hochbarocken Arbeiten vertreten die Monstranz von dem Augsburger Goldschmied Dominik Saler, der Kelch Franziskus Svoboda S. J. (Wolfgang Rossmayer), wir finden hier auch den Kelch des Dechanten aus Kroměříž/Kremsier Oldřich Prokop Michal (Franz I. Schönfeld) und des Abtes der Augustiner Kanonie in Fulnek/Fulneck Augustin Schmidt (Franz II. Unverdoben). Ihre Verbindung mit Telč bleibt inzwischen unbekannt, sie bietet aber Fragen für die weitere Forschung an.

ABBILDUNGEN

- Abb. 1: Telč/Teltsch (Kreis Jihlava/Iglau), Kirche Name Jesus – Blick in das Interieur (Foto O. Petyniak, 2017).
 Abb. 2: Rechnungen des Kollegs in Telč aus den Jahren 1676–1679 aus dem Mährischen Landesarchiv (Foto A. Hamrlová, 2017).
 Abb. 3: Rechnungen der Kirche Name Jesus aus den Jahren 1716–1772 hinterlegt in dem Diözesanarchiv in Rajhrad/Raigern (Foto A. Hamrlová, 2017).
 Abb. 4: Das älteste Inventar der Kirche Name Jesus aus dem Jahr 1804, ein Bestandteil der Pfarrchronik hinterlegt in dem Diözesanarchiv in Rajhrad (Foto A. Hamrlová, 2017).
 Abb. 5: Monstranz, Dominik Saler, Augsburg, 1708–1710 (alle Aufnahmen O. Petyniak, 2018, falls nicht anders angeführt ist).
 Abb. 6: Monstranz, historische Fotografie aus den Sammlungen des Museums der Böhmischemährischen Höhen Jihlava, die Filiale Telč (Foto Museum der Böhmischemährischen Höhen Jihlava, die Filiale Telč, 2018).
 Abb. 7: Monstranz, ein Detail des Engelchens mit der Draperie.
 Abb. 8: Ziborium, Meister SV, Provenienz Augsburg, nach der Mitte des 17. Jahrhunderts.
 Abb. 9: Ziborium, ein Detail des Nodus mit Blumenmotiven.
 Abb. 10: Kelch mit Arma Christi, Georg Wilhelm Fesemayer, Augsburg, nach der Mitte des 17. Jahrhunderts (Foto O. Petyniak, 2018).
 Abb. 11: Kelch mit Arma Christi, Detail Leidenswerkzeuge Christi (das Kreuz, die Leiter, die Zange und Würfel) verankert im Dekor der Kuppe.
 Abb. 12: Kelch des Dechanten aus Kroměříž/Kremsier Udalric Procopius Michael de Marco, Franz I. Schönfeld, Augsburg, nach 1686.
 Abb. 13: Kelch des Dechanten aus Kroměříž Udalric Procopius Michael de Marco, ein Detail der getriebenen und ziselierten Verzierung mit Emailmedaillons.
 Abb. 14: Kelch des Dechanten aus Kroměříž Udalric Procopius Michael de Marco, ein Detail der überhängenden Blätter, die den Fuß verzieren.
 Abb. 15: Kelch des Dechanten aus Kroměříž Udalric Procopius Michael de Marco, Einschrifttäfelchen aus der unteren Seite des Kelchs (Foto O. Petyniak, 2018).
 Abb. 16: Kelch des Abtes der Augustiner Kanonie in Fulnek/Fulneck Augustin Schmidt, Franz II. Unverdoben, Brno/Brünn, 1719).
 Abb. 17: Kelch des Abtes der Augustiner Kanonie in Fulnek Augustin Schmidt, ein Detail der getriebenen, ziselierten und geritzten Verzierung mit dem Engelchen, das das Schweißstuch Christi trägt.
 Abb. 18: Kelch des P. Franciscus Svoboda S. J., Wolfgang Rossmayer, 1738.
 Abb. 19: Kelch des P. Franciscus Svoboda S. J., ein Detail der Verzierung mit dem Gedenktex.
 Abb. 20: Pazifikale, Johann Christian Fischer, Brno, 1736.
 Abb. 21: Pazifikale, ein Detail des Kastens mit dem Reliquienholz.
 Abb. 22: Versilbertes Reliquiar mit Teilchen des Schleiers Jungfrau Maria und des Hl. Kreuzes. Museum der Böhmischemährischen Höhen Jihlava, die Filiale Telč, Te-16/A/96.
 Abb. 23: Kännchen für das Wasser und den Wein, Meister AG und HB, Augsburg, 1656.
 Abb. 24: Kännchen für das Wasser und den Wein, ein Detail der Inschrift auf der unteren Seite der Untertasse.
 Abb. 25: Kännchen für das Wasser und den Wein, ein Detail der Blumenverzierung auf dem Fuß der Kännchen.

Übersetzung J. Kroupová